

**ПОВРАТАК БОГУ И СЕБИ:
НАД КЊИГОМ ПАВЛА БОТИЋА
ДУХ ЈЕДНОМИСЛИЈА**

Павле Ботић:

Дух једномислија, Писменик, Нови Сад, 2020

Три врсте богословља

Живимо у доба велике кризе православног богословља која је плод губитка подвижничког опита и живог сазирања епохе у којој смо се обрели. Понављајући, како рече славни Флоровски, грешке Запада са педесет или сто година закашњења, лишени смо насушних одговора која нам поставља наше време. Неопходно нам је богословље, а све га је мање. Својевремено је игуман светогорске обитељи Григоријат, отац Георгије (Капсанис) истакао: “По Светом Григорију Палами, истинита је она теологија која се заснива на опиту божанствене благодати. Тај опит имају подвижници, обожени људи, који су, у ствари, једини истински богослови. Ми прихватамо и богословствовање оних који немају опит, али имају смирење да доследно прате опитне светитеље. Њихова теологија, свакако, нема онај значај који има теологија боговидаца. Постоји и празна теологија, коју упражњавају они што не обраћају пажњу на теологију светаца, него се чак њој и супротстављају.”¹

Зато нам је данас суштински потребно богословље свих оних који су спремни да не иду путем онога што је блаженопочивши отац Георгије Григоријатски звао „празном теологијом“. Кад год се појави неко дело које сведочи да је могуће мислити светопредањски, треба га са помном пажњом сусрести и радосно поздравити. Таква је, по нашем мишљењу, и нова књига Павла Ботића – достојна помне пажње и поздрава, сасвим старовремског, ненаметљивог али искреног.

Павле Ботић није само тумач књижевности и седелац за катедром Универзитета. Он је својим досадашњим радом показао и доказао да је и хришћан-

---

* Vladimirdimitrijevic.com@gmail.com

¹ Владимир Димитријевић, Разговор са преподобним оцем Георгијем Капсанисом, <http://borbazaveru.info/content/view/9747/66/>, Интернету приступљено 1.9.2020.

ски мислилац, који служи Богу и роду речју. Његова књига, „Дух једномислија“, писана славословно (ер за њега догмати нису предмет ни сцијентистичке мумификације, ни постмодернистичког поигравања, него славословна језгра Божанског Откривења), дошла је, чини се, у прави час.

Ботић почиње од суштог искона: Беседе Светог Саве о правој вери, одржане на Спасовдан у Жичи 1221. То је тема његовог огледа „Свети Сава, со земљи српској“. Истичући да тамо где нема правоверја нема ни правоживља, аутор наглашава да је Свети Сава кренуо путем светоотачког предања, да би Символ вере поставио као чврсту основу заветности свог народа. Претворивши свој живот у богослужење, први архиепископ српски је то желео као благослов и свим својим потомцима.

Свиње и људи у огледалу новог завета

У огледу „Јеванђеље о спасењу два човека и пропасти свиња“ у интерпретацији Светог Николаја Жичког и Светог Јустина Ћелијског“, Ботић почиње од упозорења Светог Игњатија Брјанчанинова да *Свето Писмо* не можемо тумачити сами, без светодуховског руковођења благодатих сазиратеља Логоса. Владика Николај је, пак, упозоравао да се не сме упасти у замку теософског синкретизма, који *Писму* приступа са гностичком самовољом. Преподобни Јустин Ћелијски ја наглашавао да само Богом вођени отачки умови, јединствени у Духу Светоме, могу да очувају јединственост библијске егзегезе, да нам се, као протестантима, не би десило да имамо онолико Библија колико и тумача.

Приступајући егзегези новозаветног текста о земљи Гергесинској и Николај и Јустин уочавају да јеванђеље о исцелењу ђавоиманих указује на Богочовештво Христово, као и Његово спасавање људи од греха, смрти и ђавола; да је Света Тројица саздала човека, удахнувши му боголику душу; да је, после пада, свет у власти демона, пред којима је човек немоћан; да земља којом ходимо брзо даје материјалне плодове, док на плодове Духа треба чекати; да се мора пазити живимо ли за врлину, која спасава душу, или за грех, који и појединце и народе води у лудило; да зли дуси од људи праве ђавоимане, али да чак и демони, подвлашћени сили Божјој, макар и невољно, морају да исповеде Сина Божјег и Судију; да је присуство демона у људима Творчево допуштење, а да је њима лакше да обитавају у људима, него да иду у бездан, где им је и место. Иако је сила демонска огромна, јача је сила Очева, а чудо изгона демона равно је подизању Лазара из мртвих.

Наводећи речи оца Јустина да је ужасно бити човек без Богочовека, Ботић истиче: „Толико страшно да су Гергесинци (који симболизују и све друге заблудне синове и кћери људске) чак и са могућим плодовима свога труда, делима руку својих, у телесном здрављу свом, на свом земљишном поседу и са нагомиланим земаљским благом својим, у самовољи сопствене слободе, само ђаволји посед“.²

---

² Павле Ботић, *Дух једномислија*, Писменик, Нови Сад, 2020, стр. 38.

По Ботићу, и Срби се могу наћи у положају Гегресинаца. Владика Николај и отац Јустин су се молили да се то не деси, али – ко Бога не прими, излази из себе, овансеби се, залута у пустињи ништавила. Тек примивши Бога Који је постао човек, људи могу постати при-себни, вратити се себи. Трагедија људска је у томе што они, уместо да славе Исцелитеља, тугују због свиња, које означавају страсти попут прождрљивости, док је једини пут ка присебности – подвижништво вођено постом.

Чедна боголикост као пут ка Христу

Зашто Христос децу истиче као узор ка коме треба стремити? У огледу „Христоликост душе дечије“, Павле Ботић истиче да је и Бог постао Дете: „Како не живи од имовине своје, дете не потребује заслепљујућа богатства и скотска уживања овога света. Дете је богато христоликом душом својом. И детиње бреме је лако, будући да дете није уморно од идолопоклонства, и није натоварено многобрижјем одраслих.“³

После једења плода познања, када је магијски, безблагодатно, Адам покушао да се самообоготвори, уместо да остане на путу обожења Божјом благодаћу, он је открио стид и сакрио се од свог Творца. Нови Адам, Христос, открива дечји пут – смерност која воли, загрљајно се окрећући ближњем са праповерењем. По Ботићу, дете пребива у првотности која не бежи од благодати: „Дете се не скрива од Бога и не противи му се. У деци не пребивају енергије демонске, већ има божанске благодати. Деца имају верујуће срце, које није од греха одебљало. Једном речју, деца су Божја и створена за вечност. Према речима самога Господа, управо је дете највеће у Царству небеском“.⁴

Децу од Бога добијамо на дар, али смо дужни да их сачувамо чистом и чедном. Основни принцип православног васпитања излаже Св. апостол Павле: „Поштуј оца својега и матер; ово је прва заповест с обећањем: Да ти добро буде, и да дуго поживиш на земљи,“ (*Ефесцима*, 6:2,3) а одмах затим додаје: „И ви оцеви, не раздражујте децу своју, него их подижите у васпитању и науци Господњој“ (*Ефесцима*, 6:4). Да, деца треба да поштују нас, али и ми њих не смемо да раздражујемо собом и својим слабостима. Зато Ботић истиче: „Слава дужности родитељства се испуњује *родитељством у Господу*“.⁵

Богородица је, целог живота била и остала Дете: „Будући да је попут детета (од себе слободна) у утробу своју Духом Светим примила Царство Божије (Богочовека Христа), Пресвета Богородица и после рађања Богомладенца остаје Дева!“⁶

Дар мајчинства превелики је. Наша народна изрека је јасна: „И Бог има Мајку“. Одговорност жене која рађа је, сматра Ботић пресудна, јер је њена утроба „вододелница и страшно судилиште“.⁷

³ Исто, 51.

⁴ Исто, 51.

⁵ Исто, 55.

⁶ Исто, 57.

⁷ Исто, 59.

Злоупотребивши своју слободу покушајем самообоготворења, Ева је кренула понорним путем греха; Нова Ева, Мајка Божја, постала је, смирењем и чистотом, „шира од небеса“.

Сазирања оца Рафаила (Карелина)

И данас има духовника који иду путем Светог Предања. Они су, у доба кад људски умови труле од греха и егоцентризма, оличење блаженог здравоумља. Бавећи се мишљу савременог грузијског духовника руског порекла, архимандрита Рафаила (Карелина), Ботић истиче да је управо здравоумље „прозор хришћанске душе према живој (апостолској) вери у Бога“.⁸

Оно је нарочито неопходно духовним лицима, која воде Цркву Господњу.

Настојећи да објасни зашто живимо у свету који се расипа у прах, отац Рафаил „настројење постмодерног и дигиталног човечанства види као антихришћанско, поробљено духом апостасије (богоотпадништва, богопорицања)“.⁹

Због крајњег егоцентризма, сматра Карелин, данас су несрећни и сиромашни и богати, с тим што богати имају више средстава за разврат. Сасвим је нестала духовна љубав која у ближњем види лик Божји, а остала је пука страст или слепа приврженост. Тако је, по Павлу Ботићу, настао свет „лажних богова, јеретичких цркава, мртве вере, идолопоклонстава, екуменистичких и расколничких епископа, секуларних свештеника, прелашћених мирјана, христогонитељних теолога“.¹⁰

По Карелину, човек који се поистовети са грехом иде до сатанских дубина, јер сатана греши од почетка. Тако се рађа лажни живот као удољовавање страстима у илузији да уживање доноси срећу која може бескрајно трајати. Наравно, то је самообмана, јер ђаво не може да заустави време, него се и сам креће према пропасти, чекајући суд Господњи. Немогуће је бити хришћанин и живети подвлашћен својим телесним и умним страстима. Не може се бити полуверан. Неверник, истиче Карелин, пориче Бога, али полуверник Га, својим животом, вређа. Не зна се шта је горе.

Павле Ботић сматра да полуверје рађа „грађанистичко“ православље, „теологију дијалога“, обичајност као религију навикнутости, екуменистичко и минималистичко квазихришћанство. Млаки хришћанин је, по Ботићу, себе ослепео за одговорност пред Богом и заједницом; то је онај кога ништа не узнемирава – ни јереси, ни утробна чедоморства која његов народ воде аутогеноциду, ни екуменизам као издаја вере, ни расколи као греси против јединства Цркве.

Млакост као унутрашње одступништво јесте унутрашње богоодступништво уз поштовање спољних прописа вере, истиче Карелин. Не може се с

---

⁸ Исто, 63.

⁹ Исто, 64.

¹⁰ Исто, 66.

Христом бити само половично, пошто Он даје целог Себе, и од Својих узвратну целосност и очекује. Тамо где је пунота истине и жртве мора се ићи до краја. Уосталом, осим Христа, своје учење нико није донео са неба, пошто се, осим Њега, нико није ни попео на небо, него су други учитељи своје надахнуће црпели из дубина ада. (Јн.3,13)Због тога архимандрит Рафаил упозорава своје савременике да се не играју лажним мистикама, јер је једно педесетничка мистика Цркве Христове, а нешто су сасвим друго екстатичке заблуде дионисијских мистерија.

Стопаник Жарка Видовића

Нарочиту пажњу Павле Ботић посвећује Жарку Видовићу, мислиоцу који је српски народ историософски протумачио као заветну заједницу. Народ је, сазирао је Видовић, „коло око Цркве“, а његова историјска свест је празнична заједница. Појединци одлазе, прибрајају се праоцу Аврааму, али заједница траје у Христу. Време се, кроз личности предака, сабира у саће вечности. По Ботићу на Видовићевом трагу, заветни народ је народ који је уобличен око истинске вере, историјске свести, заједничког – ратничког и мученичког - искуства, и „лучезарне“ поезије.

У огледу „Сазнање правом вером у делу Жарка Видовића“, Ботић указује да је српски мислилац водио оштру и бескомпромисну борбу против окултизма у философији, демонизма радикално секуларне уметности, бесмисла пуког телесног сазнања, идолопоклонства квазихуманистичке културе, науке и технике. Устајући против метафизике као интелектуалног оправдања свепрождирућег егоцентризма, Видовић је указивао на квазинаучне праксе универзитетске психологије и социологије, али и академске теологије и секуларних медија чији је циљ, по Ботићу, да разоваплоте човека и сведу га на „тело, појам или број“.¹¹

Психологија, психоанализа и социологија нису и не могу бити науке о човеку, него само о понашању човеком, сматрао је Видовић. Наука о човеку могућа је само Богочовеком. Основа секуларних друштвених наука је, пре свега, папистичка квазидуховност која човека поистовећује са „бићем заједнице“, тобож објективно светим, при чему је појединац само „моменат“ те заједнице, „генеричко биће“, припадник рода схваћеног као језичка заједница.

Ботић учача да је Видовић упозоравао како староадамско – фаустовско критизерство непрестано измождава западног човека и његову науку, која једино отвара нова питања, као ране, али их не исцељује. У вртложењу отпалости од благодати Божје, јавља се магијски доживљај стварности као покушаја стапања са светом у коме човек губи себе, духовно се онесвешћује, и мисли да је то „свејединство“ некакво блаженство (јесте, али „опијумско“, безблагодатно, имперсонално, лишено истинске радости као сусрета са Оцем). После таквог „блаженства“, опет почиње „критика свега постојећег“. Зато Ботић ис-

¹¹ Исто, 87.

тиче: “Бестрашћу Видовићеве богоосећајности, неприхватљив је адамовско – фаустовски тзв. *критички дух*, који неуморно кривотвори и оспорава”.¹²

Запад, да би побегао од сенке смрти и апсурда, себе погружава у непрестано бесмислено делање. Мефистофелес је сушта акција, одзив на Фаустов призив заснован на погрешном схватању благовести о Логосу, Смислу човека и света. Немачки волшебник је, наиме, читајући Јеванђеље по Јовану, свео Логоса, Који, са Оцем и Духом, ствара, спасава и пресаздава човека и космос, на пуко „дело“, на „брже, јаче, боље“. Знање је моћ, а моћнији је у праву: то је Запад. Интелигенција без љубави је, уосталом, баш онако како је тврдио Свети Јустин Ћелијски, „готов ђаво“.

Која је основна трагедија Запада? По Видовићу, губитак изворности хришћанске вере, која се не може свести на земаљску организацију, ма како ефикасну. Запад се коначно подигао против Христа зато што је, после отпаднања од Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве, поистоветио хришћанску веру са покорношћу папи, па, кад се у папу разочарао, и Христа је презрео. Зато је кнез Мишкин Достојевског говорио да је римокатолицизам гори од атеизма јер проповеда унакажен лик Бога Љубави. Изгубивши епиклетички карактер, римокатолицизам је себе осудио на отпадију, јер без силаска Светога Духа обредна заједница не може постати Црква. Зрелост рационалности, која је настала секуларизовањем папистичке схоластике, није истинска зрелост православног хришћанина, који има зрелост детета, онакву каква је и Христова.

Морамо постати деца - не умом, него злбом, како нам је то објаснила реч Светог апостола Павла. Ботић истиче да је управо због тога Видовић кренуо путем сведочења наново стечене чедности ума и срца: “Опкољен хуманистима (универзитетским паганима) у пустињи метафизичког Вавилона вапијући глас праве вере Жарка Видовића проповеда подвиг целомудрености (девствености, духовне зрелости)”¹³!

По Видовићу, само чедан ум може сагледати смисао историје. Како каже Ботић: “Историја има смисла ако се есхатолошки испуњује и окончава вечношћу у Царству Небеском”.¹⁴

Држава уместо цркве?

Тоталитарна држава је настала на основу западне воље за моћ, која жели да са обзорја човештва уклони сваку духовну и осећајну, трагедијску и литургијску заједницу. Србима таква држава не треба, него им треба покајање због покушаја да таквом државом замене Цркву. Зато истиче Ботић: “Да би српски народ имао свест о греху сопственог идолопоклонства и истиниту представу о лукавству духова злобе, нису корисне обичајне, паганске, митске, магијске, епске или душевно – плотске самопројекције о Србима који су несаломиви

---

¹² Исто, 88.

¹³ Исто, 94.

¹⁴ Исто, 97.

народ најстарији и непобедиви народ небески. За српско одржање није довољно постојање српске државе, неопходна је апостолска вера у историјског Богочовека у Цркви која је *Мистично Тело Његово* (Кол.1,24). Јер у земљском царству мамона човек се само брука, пошто узалуд тражи истинитог себе одвојеног од богоопштења. Према сведочењу Жарка Видовића тајна српског битија јесте свесрпска борба против српског греха Светим Врлинама и Светим Тајнама Православне Цркве! Само Духом Светим преображен, српски народ може опстати као историјски народ!¹⁵

Трагедија српске историје, по Видовићу, увек је била више у самопоричућој сеобности него у војним поразима. Сеоба 1690. године их је одвела у туђу историју, у којој су се изгубили. Ботић наглашава:“Преласком на терен римокатоличке власти, на терен Хабзбуршке монархије, започиње процес декристијанизације Српског Завета, помоћу хуманистичке цивилизације, европске метафизике и религије прогреса, у којој је Црква Христова већ замењена култом државе и вољом за моћ!”¹⁶

За разлику од српске нације, чији је идентитет заветни, западна нација је настала кроз покушај одупирања папском универзализму и његовој похоти за свеобухватном влашћу над душама и телима папиних поданика (а не верника Христових). Зато је западно национално самоосећање почело да бледи када се јавља демократија која кроти борбени клерикализам Рима. Нација на Истоку, настала у крилу православног схватања Новог Израиља, у који су сви позвани и призвани, била је велика препрека папском милитаризму маскираном у веру. Због тога се папа никад није ослањао на Италијане који су, упркос римокатолицизму, сачували бар нешто од сунчане, „медитеранске“ личности. Његова ударна песница били су борбени Германи, који су на Исток продирали јуришајући на народе Светог Саве и Светог Александра Невског, што су знали, попут руског кнеза, да Бог није у сили, него у истини и правди.

Истражујући Видовићеву мисао, Ботић нарочиту пажњу посвећује његовој анализи воље за моћи која је управљала људском историјом у њеним кључним часовима. Човек је обузет тежњом ка моћи само ако је утонуо у световност и нимало не зна за самонадилажење у Христу; он мисли да управо тако, моћју, потврђује своју слободу, при чему све што постоји бива порекнуто осим ако није оруђе за стицање још више власти и утицаја. Такав, сведен на силу и силовитост, фаустовски човек почиње да презире све што постоји, неспособан да љубавно (то јест, причесно) саучествује у тајни битија.

Од Свете Горе до Сент Андреје

Срби су се, каже Ботић читајући Видовића, нашли на клизавом путу од Свете Горе и исихазма до Сент Андреје и барока, зато што су покушали да опонашају Запад у његовом путу силе оличене у идолатризованој држави. Тако

¹⁵ Исто, 99.

¹⁶ Исто, 100.

су Срби, гацајући блатњавим богазама „просветитељства“ дводимензионалне учености, наивне јер мисли да су људи зли зато што не знају (док православни имају откровење да не знамо јер смо зли, па нам истинско познање долази кроз покајање), стигли тамо где су данас. А где су данас? По Ботићу, они су од „Савине земље живих“ постали Велијарова *енциклопедија мртвих*.¹⁷

Истраживачки смиреноуман и научнички целомудрен (таквим га доживљава Ботић), неомиљен у академским круговима, Жарко Видовић је указао на то да су Срби постали црвоточни тек када су изгубили духовне вође, што су престале да се образују у манастирима као ликоливницама Христовим и „сопствено образовање свели на светске теолошке факултете, постајући праведници новогрчког језика, исповедници истина сопствених дисертација и заветници монетарне теологије!“¹⁸

Видовић на то није пристајао. За њега је светајна Литургије била не само дар, него и призив: сазирати Христа и самонадилазити се на путу ка Њему задатак је сваког хришћанина.

Владика Николај и отац Јустин: Наша мера и провера

У огледу „Ава Јустин о идолопоклонству“, Павле Ботић указује на кључну мисао ћелијског исповедника вере – староадамски хуманизам узрок је сваког зла, јер је протерао Бога на небо, да би човек себе обоготворио. Он је дао многе отровне плодове, међу којима је екуменизам као религиозни глобализам, синкретичка скаламеријска идолатрија у име „свечовештва“, због чега се отац Јустин тако одлучно противио наметању екуменистичке лажне „љубави“ као мере и провере црквене стварности. Љубави, знао је велики ава, нема без истине. Христос је Истина Која је Љубав.

Уосталом, по оцу Јустину, идолатрија је стваљање било кога и било чега на место Христа: од родитеља и родбине, преко отацбине и народа, расе или човечанства, хероја или генија, до природе и потприроде, па чак и анђела. Нарочито је опасно (од сопствених утварних мисли, жеља и маштарија) правити златно теле пред којим се, у магијском самозаборава, пада на колена. Трагедија Срба, по оцу Јустину, јесте у њиховом кретању за Европом која је оболела од рационалистичко–нихилистичког политеизма; Срби су се, вели Ботић, одрекли Божје воље и пошли за вољом својом. Зато је ћелијски сведок Христов молио свој народ, претворен у духовне кадавере, да не следи европску лаж.

Отац Јустин је корио и оне свештенослужитеље који су се, зарад мирења са овим светом, одрекли ревности и фарисејски се спријатељили са идолатријским привидима. Ботић наглашава: „Не може се држати нити проповедати Реч Божија ако се опет и опет причешћујемо таштином, човекопоклономством и вољом за моћ, служећи властима земаљским и монетарној теологији!“¹⁹

---

¹⁷ Исто, 103.

¹⁸ Исто, 105.

¹⁹ Исто, 126.

У огледу „Тајноводство светог владике Николаја“, Павле Ботић указује на трагичност нашег напуштања светосавског просветног предања зарад доситејевштине. Владика Николај није ишао тим путем: он се, после младачких лутања, вратио отачком предању, схвативши да се знања мењају, а вера остаје. То је разлог због кога се у „Омилијама“ определио за поуздан патристички метод тумачења новозаветних прича као пут ка познању. Не природне науке, које се мењају из дана у дан, него вера која кроз љубав дела; јер вера корача изнад природе, као што је Свети апостол Петар некад корачао по води.

Повратак Богу и себи

У завршном огледу своје књиге, под насловом „Савина земља живих или семе крај пута“, Ботић у новозаветној причи о сејачу и семену види поуку која нам помаже да избегнемо Доситејев лутерански рационализам и Вуково превратничко „унијатство“ у области језичке науке. Морамо надићи своју секуларизованост и поново почети да живимо светосавски, *законоправно*.²⁰

Зашто се вратити Богу и себи? Зато што ћемо, на сваком другу путу осим Господњем, пропасти и нестати, што показује и губљење вековних територија које нас је задесило у 20. веку, као и пошаст утробног чедоморства којој се крај не назире. Пут повратка захтева и покајање клира који је изгубио православље и правоживље као двоједну стварност, па смо се нашли на удару секти и раскола.

У Земљу живих могуће је крочити само Светим Савом, истиче Ботић: „А између Савине Земље живих и Спаситеља нема растојања, ни у крштеном времену, нити у Тројичној Вечности“.²¹

Књига Павла Ботића „Дух једномислија“ леп је допринос нашем лаичком богословљу, при чему је, наравно, лаик члан лаоса, народа Божјег, а не незналица и непосвећеник. Читајући Ботића, видимо да је и данас могуће мислити у духу Цркве од Истока, која је Србима дала лице и научила их да је „земљско за малена царство, а Небеско увек и довека“.

---

²⁰ Исто, 162.

²¹ Исто, 169.

